

**MAKROEKONOMSKI EFEKTI NA BOSNU I HERCEGOVINU SPORAZUMA O
TRANSATLANTSKOM TRGOVINSKOM I INVESTICIJSKOM PARTNERSTVU
SAD I EU (TTIP)**

**MACROECONOMIC EFFECTS ON BOSNIA AND HERZEGOVINA AGREEMENT
TRANSATLANTIC TRADE AND INVESTMENT PARTNERSHIP BETWEEN
USA AND EU (TTIP)**

STRUČNI ČLANAK

Prof.VŠ.dr.sci. Haris Šarganović
Visoka škola "LOGOS CENTAR" u Mostaru
haris.sarganovic@gmail.com

Sažetak:

Kada su sredinom 2013.godine čelni ljudi SAD-a i EU-a najavili sklapanje bilateralnog Sporazuma o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (TTIP), kroz njihove izjave o snižavanju carinskih barijera (koje su i onako izrazito niske, u prosjeku oko 3%) moglo se zaključiti da će doći do stvaranja jednog novog grandioznog saveza, Euro – Američke Unije. Međutim, odluka J.M.Barossa tadašnjeg predsjednika EK da pregovore oko TTIP-a proglasi "tajnim", počela je da budi različite sumnje u sam Sporazum. Zajedničke deklarativne izjave zvaničnika i sa jedne i sa druge strane bile su da će se TTIP-om kroz snižavanje ili potpuno ukidanje carinskih stopa povećati trgovinska razmjena koja će za posljedicu imati nova enormna zapošljavanja. Proglašavanje pregovora tajnim narušene su krucijalne vrijednosti EU, transparentnost i demokratija, a što je predstavljalo samo vrh ledenog brijega. Latentno, ono o čemu u javnosti zvaničnici pregovaračkih strana ne žele da pričaju je deregulacija primarnih sektora ekonomskog razvoja, pa i financijskog sektora, što je bilo uzrok krize 2009 godine.

Ključne riječi: *TTIP – Transatlantsko trgovinsko i investicijsko partnerstvo, SAD – Sjedinjene američke države, EU – Evropska unija, BiH – Bosna i Hercegovina, Hrvatska.*

Abstract:

When the leaders of the US and the EU announced the conclusion of the bilateral Agreement on the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) in 2013., through their statements on lowering the tariff barriers (which are anyway very low, averaging about 3%) it could be concluded that a new grandiose union, Euro - American Union. However, the decision of J M Barossa, president of the European Commission at the time, to declare the negotiations on TTIP "secret", began to awaken different doubts about the agreement itself. Common declarative statements by officials from both sides were that with TTIP through a reduction or total abolition of tariffs trade will be increased, which would result in many new employments. By declaring the negotiations secret, the crucial values of the EU have become questionable, transparency and democracy, and this represented only the tip of the iceberg. Latent, what public officials of negotiating sides do not want to talk about is the deregulation of the primary sectors of economic development, as well as the financial sector, which was the cause of the crisis in 2009.

Keywords: *TTIP – Transatlantic trade and investment partnership, USA – United states of America, EU – European Union, BiH – Bosnia and Herzegovina, Croatia.*

1. UVOD

Sredinom 2013.godine odmah nakon pristupanja stalnom članstvu Hrvatske u EU i nakon 12 godina dugih priprema, tadašnji predsjednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso i sadašnji predsjednik SAD-a Barack Obama započinju prvi krug pregovora o Sporazumu o transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu tj. TTIP-u. Stajališta i tvrdnje pokretača i inicijatora ovog Sporazuma su da će isti doprinjeti značajnom ekonomskom prosperitetu i razvoju, profitu i onom što je najbitnije za stanovništvo potpisnica ovog Sporazuma, je otvaranje novih radnih mjesta, što bi predstavljalo inicijalnu kapslu za globalnu ekspanziju nakon globalne recesije 2009.godine. Konkretno govoreći, kako se navodi u određenim izjavama, cilj ovog Sporazuma je međusobni rast izvoza i investicija, uspostava jednih sasvim novih uslova globalnih trgovinskih standarda, jačanje legislativne kompatibilnosti, te ekonomski prosperitet kroz liberalan pristup tržištu i neiskorištenim potencijalima međusobnog tržišta. Rezultat tog Sporazuma bi prema analizama Evropske komisije (EK), EU donio godišnje prihode od 119 milijardi € ili 0,5% GDP-a i podigao standard prosječne EU porodice za 545 € godišnje, dok bi SAD-u na godišnjem nivou donio oko 95 milijardi € ili 0,4% GDP-a i standard prosječne američke porodice na godišnjem nivou podigao za 655 € (CEPR, 2013).

Kada je u pitanju trgovinska razmjena između SAD-a i EU, u 2013.godini je ostvaren izvoz iz EU u SAD-e u iznosu od 509 milijardi \$, dok je izvoz iz SAD-e u EU ostvaren u iznosu od 460 milijardi \$, odnosno, pretpostavke su da je u 2013.godini na dnevnom nivou trgovinska razmjena kretala se blizu 3 milijarde \$ između EU i SAD-a. Sumiramo li ukupan broj stanovništva ta dva tržišta (SAD sa više od 300 milijuna stanovnika, EU sa više od 500 milijuna stanovnika) dolazimo do cifre od preko 800 milijuna različitih potrošača, sa BDP-om većim od 34 bilijuna \$, što ih čini najvećim i najkompleksnijim trgovačkim partnerima u svijetu.

Međutim, ovdje valja naglasiti kada je u pitanju uspostava novih globalnih trgovinskih standarda, da oni idu prvenstveno u prilog SAD-u, jer propisi i standardi koje primjenjuje EU su dosta rigorozniji u odnosu na standarde i propise koje primjenjuju SAD-e. Pored navedenih standarda, još jedna vrlo bitna stavka Sporazuma koja ide u prilog SAD-u jesu investicije, konkretnije zaštita investicija. Naime, Sporazum predviđa da nakon njegovog potpisivanja neće doći do mjenjanja odnosno uvođenja nikakvih Zakona, standarda, pravila, itd. U kontekstu navedenog, ono što najviše zabrinjava je mehanizam za rješavanje sporova između investitora i države tzv. Investor-state dispute Settlement – ISDS. Što bi u principu značilo da se interes investitora stavlja iznad svakog državnog Zakona, standarda, norme, itd, što bi u konačnici davalo mogućnost investitoru da tuži državu za kršenje Sporazuma. Osim toga, protivnici ovog Sporazuma smatraju da bi potpisivanjem istog otvorila se mogućnost uvoza američkih GMO proizvoda na tržište EU. Međutim, pored svih činjenica koje ukazuju na to da ovaj Sporazum prvenstveno ide u korist SAD-u i da bi EU mogao pretvoriti u koloniju SAD-a, u Evropskoj komisiji postoji značajan optimizam potpisivanjem ovog Sporazuma.

S tim u vezi, tadašnji predsjednik Evropske komisije Jose Manuel Barroso daje izjavu koju prenosi Deutsche Welle (DW, 2013) u kojoj kaže: „Budući dogovor između najvažnijih ekonomskih sila na svijetu biti će prekretnica. Zajedno, formirat ćemo najveću zonu slobodne trgovine na svijetu. Naši pregovori postaviti će standarde, ne samo za našu buduću bilateralnu trgovinu i investicije, već i za dalji razvoj svjetskih trgovinskih pravila.“

Pored toga "Očekujem da će, kada bude aktivan, ovaj dogovor povećati BDP Europske unije za pola postotka. To znači desetine milijardi eura svake godine i desetine

tisuća novih radnih mjesta. To je odlična perspektiva u trenutku kada polako ulazimo u proces oporavka od krize, a najvažnije od svega, to je poticaj gospodarstvu koji neće koštati niti centa porezne obveznike“, smatra Barroso. (DW, 2013).

Budući da Sporazum još nije potpisan, konkretnije analize uticaja na dvije najveće svjetske ekonomske sile, je teško dati osim nekih pretpostavki. Obje su strane složne u činjenici da i pored svih nastojanja Sporazum neće biti potpisan prije predsjedničkih izbora 2016.godine u SAD-u.

2. ŠTA SE KRIJE IZA TTIP-a ?

Analizirajući uvodni dio ovog rada sa razlogom se stiče dojam da je za SAD mnogo važniji TTIP nego li za EU. Prvenstveno ta važnost za SAD-e se ogleda u njihovim tradicionalnim i historijskim nastojanjima da potvrde svoju lidersku poziciju u svijetu, tim više što sam proces globalizacije se odražava na velike promjene u svijetu a posebno na svjetskoj ekonomskoj sceni.

Američki ekonomist i dobitnik Nobelove nagrade za ekonomiju Joseph Stiglitz za časopis *The Economist* 2014. godine daje sljedeću izjavu: „Veliki cilj TTIP-a je deklasifikacija društvene funkcije rada. TTIP će u Europi sniziti plaće i izjednačiti s onima u SAD-u, koje su, kao što svi znaju, niže od onih u Europi. Dakle, jedini koji će imati koristi od sporazuma će biti europske podružnice američkih multinacionalnih kompanija, koje će na kraju plaćati svoje radnike u Europi prema parametrima koji su na snazi u SAD-u. Zatim, ako netko pokuša prigovoriti, neće se moći tradicionalno obratiti nacionalnom sudu. Ne! Sve što ide preko TTIP-a ići će preko zajedničkog arbitražnog suda u SAD-u, što je sud privatne prirode, jer njime dominiraju pravnici multinacionalnih kompanija, od kojih mnogi također obavljaju funkciju sudaca!“ (*The Economist*, 2014). S druge strane, stajališta mnogih analitičara polaze od činjenice da se iza ovog projekta zvanog TTIP krije geopolitički odgovor dvije najveće svjetske ekonomske velesile (SAD i EU) na Azijsko partnerstvo između Kine i Rusije. Uzmemo li u obzir istorijski rivalitet u ovom slučaju zapada i istoka, postoji velika opravdanost u samoj tajnosti provođenja pregovora između EU i SAD-a kada je u pitanju TTIP. Potvrdu tome daje činjenica što je na posljednjem sastanku skupine G7 na kojoj nisu prisustvovali predstavnici Rusije i Kine, Američki predsjednik Barack Obama kategorično zahtijevao od Evropskog parlamenta da ratificira Sporazum TTIP, što je opravdavao kao najadekvatniji odgovor na ekspanziju BRICS-a.¹ Poznati svjetski kolumnist George Monbiot za časopis *The Guardian* je napisao: „Ovaj TTIP je frontalni napad na demokraciju. Bruxelles šuti o Sporazumu koji će omogućiti grabežljivim kompanijama potkopati naše zakone, prava i nacionalni suverenitet.“ (*The Guardian*, 2013). Predstavnici pregovaračkih strana u svojim javnim istupima izlaze sa informacijama o snižavanju carinskih barijera u cilju slobodne trgovine. Uzmemo li u obzir činjenicu da carinske stope u trgovinskoj razmjeni između SAD-a i EU su već odavno izuzetno niske, stiče se zaključak da se iza ovog Sporazuma krije uklanjanje u stvari svih onih drugih barijera koje bi omogućile preostalo totalno iscrpljivanje potencijala tržišta sa obe strane Atlantika. Potvrdu navedenoj tezi daje činjenice što su prije globalne ekonomske krize iz 2009.godine SAD-e i EU kontrolisale gotovo 1/2 svjetske trgovine, danas vrše kontrolu oko 1/3 svjetske trgovine. Činjenica da su prvenstveno SAD zagovornici neoliberalne ekonomije na kojoj se zasniva kapitalistički sistem tj. kapitalizam, i da ih gotovo u stopu prati EU, i svjesni poznate činjenice da kapitalistima ništa nije važno

---

¹ BRICS - Skupina zemalja koje ostvaruju rapidan ekonomski u koje pored Brazila, Indije i Južne Afrike spadaju još i Rusija i Kina.

osim kapitala, u takvim situacijama će kapitalisti i sa jedne i sa druge strane Atlantika nastojati da maksimalno iskoriste potencijale a radnu snagu iskoristi do iznemoglosti uz minimalne nadnice i uslove. U tom smislu, mišljenja mnogih ekonomista su jedinstvena da će multinacionalne kompanije smanjivati plaće svojim radnicima, što će posebno ići u prilog multinacionalnim kompanijama SAD-a koje će svoje kompanije otvoriti na tržištu EU, jer je cijena rada u SAD-u dosta skuplja nego cijena rada u EU, a takve poteze će pravdati jednom od četiri slobode na kojima se temelji unutrašnje tržište EU, a to je slobodom kretanja radne snage. Pretpostavke su da danas u EU posluje više od 16 000 kompanija iz SAD-a, dok u SAD-u posluje više od 24 000 kompanija iz EU, i naravno, potpisivanjem ovog Sporazuma za očekivati je da bi se taj broj enormno povećao. Direktorica i osnivač organizacije Global Trade Watch, Lori Wallach je za časopis *Le Monde Diplomatique* izjavila da ako sporazum, kojeg guraju moćne lobističke organizacije s obje strana Atlantika stupi na snagu, da će označiti efektivni kraj mogućnosti formuliranja državnih politika u oblastima trgovine, zaštite potrošača i okoliša te financijske regulacije – i to pod prijetnjom drakonskih penalizacija za “neposlušne” države (*Le Monde Diplomatique*, 2013). Kako prenosi Forum, ono što se krije iza Sporazuma TTIP, jeste deregulacija financijskog sektora, istog onog mehanizma koji je i doveo do krize. (Forum, 2013). Potvrdu takvoj tezi daje IMF koji iznosi da, dublja integracija ta dva najrazvijenija ekonomska bloka, koji generiraju 60% svjetskog GDP-a i koji su odgovorni za 37% svjetske trgovine robama i uslugama, će zasigurno oblikovati svjetski ekonomski i politički poredak u periodu koji je pred nama. Sa oko 1000 milijardi \$ trgovinsko-investicione razmjene na godišnjem nivou, ova dva ekonomska bloka pristupaju daljnjoj deregulaciji i integraciji svojih ekonomija (IMF – *World Economic Outlook*, 2013). U prilog ovom treba se prisjetiti činjenice da se na 10 preporuka Washingtonskog konsenzusa bazira Neoliberalizam na kojem počiva Kapitalizam, i da deveta preporuka se odnosi na deregulaciju, ali treba istaći da ta deregulacija se ne odnosi na izmjenu nekih pravila nego općenito samo na stvaranje jednostavnijeg načina za ulazak na tržište ali isto tako i izlazak sa tog tržišta. (Šarganović, 2015). S tim u vezi, prof. Šarganović ističe da nešto što je regulisano i stabilisano od poremećaja na tržištu, ukoliko se dereguliše, otvara prostor za različite malverzacije na tržištu koje se uglavnom vrše u korist bogatih zemalja, odnosno njihovih multinacionalnih kompanija. (Šarganović, 2015).

Kada je u pitanju deregulacija tržišta, sličnu izjavu je dao i Izvršni direktor organizacije *War on Want*, prof. John Hillary, koji je rekao da, su obje strane potvrdile da im primarni cilj Sporazuma TTIP nije snižavanje carinski i necarinskih tarifa jer su one i onako već na minimalnom nivou, nego da je to upravo deregulacija tržišta u korist svojih multinacionalnih kompanija koje bi maksimizirale svoj profit, čime bi se jačale kompanije a na teret krajnjih potrošača. Prof. John Hillary smatra da se Sporazumom TTIP nastoje da destabiliziraju već postignuti u učvršćeni standardi koji se odnose na okoliš, sigurnost i sanitarne standarde, zbog čega bi opet krajnji kupac osjetio negativne posljedice te destabilizacije. Osim toga, navedena deregulacija bi destabilizirala i bankarski odnosno financijski sektor. (Hillary, 2014).

3. ŠTA OBUHVATA TTIP ?

Sporazum je u principu sastavljen iz ukupno 3 cijeline u okviru kojih se nalazi ukupno 24 poglavlja. Prva cijelina se prvenstveno odnosi na trgovačka pravila u okviru kojih se nalaze poglavlja koja obuhvataju pravni sistem za rješavanje potencijalnih sudskih sporova (*Investor-state dispute Settlement – ISDS*), poglavlja koja se odnose na ukidanje carinskih i necarinskih barijera, poglavlja koja se odnose na mala i srednja preduzeća, itd. Druga cijelina se odnosi na liberalizaciju tržišta u okviru kojih se nalaze poglavlja koja obuhvataju općenito

definisane samog pristupa njihovim međusobnim tržištima. Treća cijelina se odnosi na tzv. "regulatornu saradnju" u okviru koji se nalaze poglavlja koja obuhvataju regulisanje i međusobno prilagođavanje, zakonsku regulativu definisanih Zakona, standarda i propisa koji se prvenstveno odnose na određene sektore industrije prije svega na automobilsku, informacionu, farmaceutsku, hemijsku, prehrambenu, komunikacijsku industriju, itd. Kada je u pitanju sam sadržaj, Evropska komisija (European Union Committee, 2013) navodi sljedeća poglavlja:

- Tarife. Osnovni cilj Sporazuma TTIP je napraviti takav okvir koji će maksimalno umanjiti sva trgovinska carinska i necarinska opterećenja na međusobnu, transatlantsku trgovinsku razmjenu poljoprivrednim i industrijskim robama i uslugama, sa posebnim akcentom na najosjetljivije kategorije. Trenutne carinske stope su znatno niske i iznose 5,2% za EU i 3,5% za SAD. Rezultat ovako niskih carinskih stopa je izuzetno velika trgovinska razmjena koja se na godišnjem nivou kreće oko 1000 milijardi \$, ali su i jedni i drugi složni u tome da i ovako niska carinska stopa predstavlja barijeru u njihovom razvoju.
- Pravila porijekla. Kako bi se istovremeno s jedne strane pojednostavila njihova međusobna trgovinska razmjena a da se istovremeno s druge strane ne ugroze interesi proizvođača, bitno poglavlje ovog Sporazuma je pomiriti međusobne pristupe SAD-a i EU kada su u pitanju pravila porijekla.
- Mjere trgovinske odbrane. Jedno od poglavlja ovog Sporazuma u kojem ima najmanje nesuglasica je kako uspostaviti međusobni dijalog u vezi antidampinškog i antisubvencijskog djelovanja a da se pri tome ne dovodi u pitanje pravo na takva djelovanja koje propisuje Svjetska trgovinska organizacija.
- Usluge. Još jedno od poglavlja ovog Sporazuma kojim se želi postići dogovor je mogućnost otvaranja na njihovim međusobnim tržištima uslužnih sektora u onoliko mjeri koliko su imali pravo isto to učiniti, odnosno otvoriti potpisivanjem drugih trgovačkih sporazuma. S tim u vezi, cilj EU jeste da omogući da kvalifikacije koju su stekle kompanije iz EU, budu priznate u SAD-u, kako bi te kompanije pod jednakim uslovima kao i kompanije SAD-a mogle trgovati na njihovom tržištu.
- Investicije. Uspostavljenje maksimalne zaštite investicija i potpune investicione liberalizacije na međusobnim tržištima, je jedna od vrlo bitnih stavki ovog Sporazuma. S tim u vezi, EU nastoji da obezbjedi garanciju za zaštitu od ekspoprijacije, zaštitu investicija EU u SAD-u, usvajanju Zakona o slobodnom transferu fondova, te uspostavljenje mehanizma kojim bi se garantovalo i osiguralo zloupotreba sistema i prava regulacije.
- Javne nabavke. Javne nabavke su vrlo bitan segment za EU jer čine gotovo ¼ odnosno 25% njihovog GDP-a, kojeg realiziraju EU kompanije koje zavise od javnih nabavki a u kojima je zaposleno 31 milion radnika. Cilj obje potpisnice ovog Sporazuma je da se poveća pristup tržištu javnih nabavki.

4. UTJECAJ TTIP-a NA SVJETSKU EKONOMIJU?

Kada govorimo o onim koji potvrđuju, uvažuju odnosno afirmišu ovaj Sporazum TTIP, mislimo uglavnom na čelne ljude SAD-a i EU koji u tajnosti, iza zatvorenih vrata i vode ove pregovore i u konačnici vide profitabilan ishod postignutog Sporazuma. U tom smislu, više se može govoriti o onim koji osporavaju, poriču ovaj Sporazum tj. negatorima Sporazuma TTIP, koji u konačnici vide uglavnom poguban ishod. Tu u prvom redu spadaju određeni ekonomski i drugi analitičari, obični građani i stanovnici pregovaračkih strana koji

predstavljaju običnu radnu snagu, koja je za kapitaliste nevažna i nebitna za koje je kapital samo bitan a sve ostalo nije bitno pa čak ni čovjek kao ljudsko biće.

Postoje jedne vrlo zanimljive i ujedno indikativne prognoze pristalica i kritičara ovog Sporazuma. U vezi toga, Centre for Economic Polcy Research daje jednu vrlo interesantnu analizu u kojoj ističe da pozitivni efekti ovog Sporazuma koje bi osjetili SAD-e i EU nebi išli na teret ostalih zemalja svijeta, nego bi bilo baš suprotno, liberalizacija njihovih tržišta bi utjecala na povećanje ekonomskih aktivnosti na globalnom nivou za oko 100 milijardi \$. (CEPR, 2013). Da bi se potkrijepilo određenim činjenicama, u nastavku će se dati rezultati analize Evropske komisije koja je dala konkretnije informacije za razvoj određenih sektora industrije u kojim ona predviđa sljedeće: rast izvoza u sektoru transportnih proizvoda za 6%, rast izvoza u proizvodnoj industriji za 6%, rast izvoza u prehrambenoj i hemijskoj industriji za 9%, rast izvoza u metalskoj industriji za 12% i ono što najviše odvlači pozornost je rast izvoza u automobilskoj industriji za 40%. (European Union Committee, 2013). Da bi detaljnije razumjeli "šta se iza brda valja", analizi CEPR-a u kojoj oni ističu da bi se pozitivni efekti Sporazuma odrazili na ostatak svijeta, i analizi Evropske komisije u kojoj oni prognoziraju enorman rast izvoza u sektoru autoindustrije od 40%, pridodat ćemo komentar uglednog profesora sa Univerziteta Renmin u Kini prof. Wang Yivei. Naime, prof. Wang smatra da će TTIP predstavljati početak novih međunarodnih trgovačkih i investicionih pravila, što će promijeniti dotadašnji mehanizam globalne trgovine i investicija. Osim toga, Wang smatra da će TTIP utjecati na Kinu na način da će povećati troškove pristupa globalnom tržištu. (Yivei, 2013.).

Uzmemo li u obzir analizu Centra za ekonomsko politička istraživanja (CEPR), analizu Evropske komisije i komentar profesora Wanga Yiveia sa jedne strane i činjenicu da je Evropska komisija predvidjela rast izvoznog sektora autoindustrije od 40% što je gotovo 4 do 7 puta veći nego rast ostalih sektora, i tome pridodamo li činjenicu da na tržištu SAD-a u znatnoj mjeri dominiraju vozila azijskog porijekla (Japan, Koreja, itd), dolazimo do zaključka da bi prema ovim predviđanjima Evropske komisije došlo do dominacije vozila iz EU na američkom tržištu, čime bi se umanjila današnja dominacija azijskih vozila koja trenutno dominiraju na američkom tržištu kada su u pitanju uvozna, strana vozila. Sad sa pravom možemo konstatirati, i razmišljati o tome dali će i kome će ovaj Sporazum donjeti korist a kome donjeti štetu?

5. UTICAJ TTIP-a NA HRVATSKU KAO SUSJEDNU ZEMLJU I NAJMLAĐU ČLANICU EU I UTICAJ NA BOSNU I HERCEGOVINU KAO ZEMLJU KANDIDATA ZA BUDUĆE ČLANSTVO U EU ?

Kada se govori o uticaju TTIP-a na Hrvatsku kao susjednu zemlju ali istovremeno i najmlađu članicu EU, te uticaj TTIP-a na BiH, treba naglasiti da još nisu sprovedene nikakve stručne analize niti bilo kakve rasprave koje bi nam ukazale o prednostima i nedostacima Sporazuma TTIP na njihove nacionalne ekonomije samim time što još uvijek nisu poznati detalji Sporazuma. S obzirom da su Hrvatska i BiH susjedne zemlje koje dijele zajedničku granicu od oko 1000 km, posljedice TTIP-a se ne mogu posmatrati identično i kod jedne i kod druge zemlje, jer ukoliko ima pozitivnih efekata ovog Sporazuma, Hrvatska će ih moći direktno iskoristiti kao članica EU, u ovom slučaju kroz izvoz svojih roba na tržište SAD-a, za razliku od BiH koja direktnu korist od TTIP-a ne može imati samim time jer nije stalna članica EU. Međutim, treba naglasiti da kada je u pitanju otvaranje tržišta SAD-a Hrvatskim robama, da je to dvosmjernan proces i da se time otvara Hrvatsko tržište za Američke robe, da briga bude veća, otvara se mogućnost ulaska u Hrvatsku GMO hrane proizvedene u SAD-u. Analizirajući sve ove ukratko date činjenice, može se zaključiti da bi u ovom slučaju

stupanjem na snagu TTIP-a, veću korist imale SAD-e u odnosu na Hrvatsku. Od negativnih efekata koje bi mogao donjeti sa sobom TTIP na gospodarstvo Hrvatske, može se govoriti o narušavanju radničkih prava. S tim u vezi, Mario Iveković iz "Novog sindikata" kako prenosi Deutche Welle, je naglasio da bi TTIP ugrozio radnička prava kao i prostor sindikalnog organizovanja, što uvijek ide ruku pod ruku, kako smatra, država još uvijek posjeduje instrumente za odbranu pozicije radnike naspram kapitala, ali bi joj ti instrumenti mogli biti oduzeti (DW, 2014). S obzirom na činjenicu da u posljednjih nekoliko godina u SAD-u je drastično smanjen broj članova sindikata za nekoliko desetina hiljada zaposlenika i da su se neke sindikalne organizacije ugasile sa svojim djelovanjem zaštite prava zaposlenika, i uzimajući u obzir da bi se stupanjem na snagu TTIP-a, na tržištu EU bi se primjenjivala američka pravila, ovakva sumnja se sa punim pravom može uzeti u obzir.

Istraživanja CEPR-a, o posljedicama Sporazuma TTIP na države koje nisu članice EU su kompleksna i oni smatraju da pored pozitivnih efekata koje bi ovaj Sporazum doprinio SAD-u i EU, da bi imalo pozitivne efekte i na ostale zemlje koje nisu članice EU i općenito za ostatak svijeta. Oni smatraju da bi općenito ovim Sporazumom došlo do općeg rasta trgovinske razmjene, bruto nacionalnih dohodaka, i ekspanzije na tržištu rada. U slučaju BiH, ukoliko bi svoju ekonomiju uspijela učiniti konkurentnijom do ulaska u stalno članstvo EU, TTIP bi za BiH značio bolju šansu za ubrzani ekonomski rast.(CEPR, 2013).

S obzirom da je planirano do kraja 2017.godine da se potpiše Sporazum TTIP, kada BiH još uvijek neće biti stalna članica EU, posljedice koje se mogu desiti po BiH stupanjem na snagu TTIP-a su minimalne skoro nikakve. Međutim, uzmemo li u obzir činjenicu koju je u svojoj analizi prikazao CEPR o stvaranju konkurentnije ekonomije BiH prije samog pristupanja u članstvo EU, treba reći da Sporazum o Stabilizaciji i Pridruživanju tj. SPP, koji je stupio na snagu 01. Juna 2015.godine je za sada puno bitniji Sporazum za BiH, jer upravo taj Sporazum priprema BiH za stalno članstvo u EU, odnosno priprema je za ono što BiH čeka njenim ulaskom u EU a između ostalog i Sporazum TTIP.

SSP predstavlja okvir za odnose između BiH i EU i početak integracija BiH u unutrašnje tržište EU. Utvrđivanjem zajedničkih političkih i ekonomskih ciljeva BiH i EU, uspostaviti će se i područje slobodne trgovine. Obaveza BiH u skladu sa SSP-om je da prioritetno izvrši reforme u oblasti ekonomije, socijalne zaštite i vladavini prava, odnosno, da sve navedene pa i ostale reforme, Zakone, propise i standarde uskladi sa svim onim Zakonima, propisima i standardima koji se primjenjuju u EU, čime će se prilagoditi svim onim promjenama koje su nastale na tržištu EU, stupanjem na snagu TTIP-a koji će uveliko biti u primjeni do ulaska BiH u članstvo EU.

Konkretnije govoreći, Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju je između ostalog sastavljen od 7 Aneksa i 7 protokola od kojih se:

1. Aneks I - odnosi na carinske ustupke BiH za industrijske proizvode zajednice,
2. Aneks II – odnosi na definiciju proizvoda od junetine,
3. Aneks III – odnosi na carinske ustupke BiH za poljoprivredne proizvode zajednice,
4. Aneks IV – odnosi na carine za robe iz BiH koje će se uvoziti u EU,
5. Aneks V – odnosi na carine za robe iz EU koje će se uvoziti u BiH,
6. Aneks VI – odnosi na financijske usluge, poslovno nastanjivanje
7. Aneks VII – odnosi na pravo intelektualnog, industrijskog i trgovinskog vlasništva,
8. Protokol I – odnosi se na trgovinu poljoprivrednim proizvodima EU i BiH,
9. Protokol II – odnosi se na proizvode sa porijeklom,
10. Protokol III – odnosi se na kopneni saobraćaj,
11. Protokol IV – odnosi se na državnu pomoć u industriji čelika,

12. Protokol V – odnosi se na uzajamnu administrativnu pomoć u carinskim pitanjima,
13. Protokol VI – odnosi se na rješavanje sporova,
14. Protokol VII – odnosi se na ustupke u preferencijalnim alkoholnim pićima i vinu.

6. ZAKLJUČAK

Stajališta kada su u pitanju makroekonomski efekti TTIP-a su oprečna. Dok s jedne strane zvaničnici pregovaračkih strana uporno ubjeđuju da će se pozitivni efekti TTIP-a pored SAD-a i EU-a odraziti i na ostatak svijeta, oni s druge strane, skeptici, među kojima su uglavnom obični građani i krajnji potrošači, oni smatraju da, ne samo da neće donjeti nikakve pozitivne efekte nego će i nanjeti još veću i nesagledivu štetu, kada su u pitanju zemlje izvan ovog Sporazuma. Ono što se može zaključiti je da će se pozitivni efekti ovog Sporazuma odraziti na EU i SAD, za što se one i pripremaju. Ali isto tako, može se konstatovati da i one zemlje koje nisu obuhvaćene TTIP-om se također trebaju pripremati i spremati za jedna nova globalna trgovačka pravila koja će TTIP nametnuti na globalnom nivou. Općenito gledajući i analizirajući dešavanja iz prošlosti, sve zemlje izvan TTIP-a a posebno se odnosi na nerazvijene zemlje i zemlje u razvoju ili tranziciji će se vjerovatno kao i do sada pripremati samo za one, ovom slučaju negativne posljedice koje će one osjetiti stupanjem na snagu TTIP-a.

Jedna od takvih zemalja je upravo Bosna i Hercegovina. Istini za volju, početkom 2016. godine BiH će i službeno da podnese aplikaciju za članstvo u EU. Kako je u radu već naglašeno, jedan vrlo bitan faktor za BiH kada je u pitanju članstvo u EU je Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji je već stupio na snagu a čiji je zadatak da BiH pripremi za ono što je čeka ulaskom u EU, a između ostalog čeka je i TTIP koji će biti već uveliko na snazi. Ono što se može zaključiti iz ovog rada, uzmemo li u obzir činjenicu da će veću korist od TTIP-a imati SAD-e od EU, je to da će se ovim Sporazumom tržište EU "amerikanizirati" i da će se na prostoru EU nametnuti američka trgovačka pravila.

Nadalje, uzmemo li u obzir činjenicu da se Aneksi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) koji je stupio na snagu u BiH odnose na regulaciju (u radu se govori o deregulaciji) međusobnih carina, na finansijski sektor, poslovno nastanjivanje i hranu, a što je ustvari ono što se iza zatvorenih vrata dogovara u slučaju TTIP-a i od čega u stvari i najviše strahuju protivnici TTIP-a, može se zaključiti da će se ovim Sporazumom sa tržištem BiH a od strane EU desiti isti slučaj koji će se desiti EU od strane SAD-a, samo s tom razlikom što će se tržište BiH "evropeizirati", što će biti uvertira za "amerikanizaciju" nakon što BiH postane stalnom članicom EU.

Zaključak koji se također može donjeti je taj da će općenito gledajući veću štetu nego korist TTIP donjeti BiH, uzmemo li u obzir činjenicu da BiH svojim proizvodima i poslovnim okruženjem ne može tržišno konkurisati integrisanom tržištu EU – SAD i još pridodamo li tome činjenicu da će multinacionalne kompanije uz pomoć "Investor-state dispute Settlement – ISDS" dobiti takve benefite koji će ojačati njihovu tržišnu poziciju i iznad same države u kojoj se nalaze, u ovom slučaju BiH.

LITERATURA:

1. Centre for Economic Policy Research, 2013. Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment.
2. Hillary, J., 2014. The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP), A charter for deregulation, an attack on jobs, an end to democracy.
3. <http://www.dw.de/najveća-zona-slobodne-trgovine-na-svijetu/a-16597700>
4. <http://www.dw.de/опасna-nezainteresiranost-hrvatske-za-sporazum-izme%C4%91u-eu-a-i-sad-a/a-17994626>
5. <http://www.altermainstreaminfo.com.hr/vijesti/velika-analiza-ttip-centralisticki-apsolutisticki-i-arogantni-215>
6. <http://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/04/us-trade-deal-full-frontal-assault-on-democracy>
7. <http://lemondediplomatique.hr/veliko-podcinjavanje/>
8. <http://www.forum.tm/vijesti/ako-pozdravljate-ttip-pozdravite-se-s-radnim-mjestima-2343>
9. http://www.china.org.cn/opinion/2013-06/21/content_29192496.htm
10. IMF (2013), World Economic Outlook, International Monetary Fund.
11. Kesner-Škreb, M., 2004. Washingtonski konsenzus, Financijska teorija i praksa, 28 (2).
12. Šarganović, H., 2015. Globalna ekonomija i politika, Visoka škola "CEPS – Centar za poslovne studije" Kiseljak, Bosna i Hercegovina.
13. The Transatlantic Trade and Investment Partnership, 2013. European Union Committee, 14th Report of Session 2013 – 2014.